

БЮЛЕТЕНЬ

УКРАЇНСЬКОЇ АСОЦІАЦІЇ

КОГНІТИВНОЇ ЛІНГВІСТИКИ І ПОЕТИКИ

№3

листопад 2012

ВІТЧАЄМО!

**ЗАВЕРШИЛАСЯ ДЕРЖАВНА РЕЄСТРАЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ
АСОЦІАЦІЇ КОГНІТИВНОЇ ЛІНГВІСТИКИ І ПОЕТИКИ**

КРУГЛИЙ СТІЛ

**СВІТ ЕМОЦІЙ У ДЗЕРКАЛІ КОГНІЦІЇ:
МОВА, ТЕКСТ, ДИСКУРС**

27 вересня 2012 року в Київському національному лінгвістичному університеті відбувся Круглий стіл на тему „Світ емоцій у дзеркалі когніції: мова, текст, дискурс”, присвячений ювілею доктора філологічних наук, професора **Ольги Петрівни Воробйової**.

У зібранні взяли участь понад 70 вчених (з них – 28 професорів). Роботу конференції відкрила проректор з наукової роботи КНЛУ професор **О.В. Матвієнко**, яка розкрила роль О.П. Воробйової – вихованки цього вишу – у розбудові лінгвістичних досліджень в університеті і в Україні в цілому. Спираючись на ідеї стилістичної школи професора О.М. Мороховського, Ольга Петрівна надала їм когнітивного звучання, вивівши на новий – когнітивно-

поетологічний – рівень. Її наукова школа відома не лише в Україні, а й за кордоном завдяки численним конференціям, на яких виступають проф. О.П. Воробйова та її учні. Як організатор університетської науки Ольга Петрівна довгий час очолювала

спеціалізовану вчену раду по захисту дисертацій, постійно організує запрошення з лекціями своїх колег – зарубіжних і вітчизняних науковців, стоїть у витоків створення Української асоціації когнітивної лінгвістики і поетики, а також Центру когнітивних і семіотичних досліджень у КНЛУ.

Про життєвій шлях ювілярки розповіла професор **С.А. Жаботинська** (Черкаський національний університет імені Б. Хмельницького) у доповіді „Здобутки наукової школи когнітивної поетики професора **О.П. Воробйової: персоналії, проблематика, напрями дослідження**”.

Ольга Петрівна є засновником в Україні наукової школи когнітивної поетики – одного з провідних напрямів лінгвокогнітивних досліджень, метою якого є пояснення принципів створення, сприйняття й інтерпретації художнього тексту. Це пояснення надається з урахуванням процесів, які відбуваються в мисленні та мозку людини, що вивчаються когнітивною наукою. Когнітивна поетика є міждисциплінарною галуззю, яка поєднує доробок стилістики,

герменевтики, семіотики, літературознавства й послуговується для аналізу емпіричного матеріалу (тексту) поняттями й методиками, що розробляються в когнітивній лінгвістиці. У різних країнах когнітивна поетика представлена такими іменами відомих науковців, як Пітер СТОКВЕЛЛ (Великобританія), Ройвен ЦУР (Ізраїль), Марк ТЕРНЕР і Маргарет ФРІМЕН (США) тощо. В Україні таким іменем є Ольга Петрівна ВОРОБЙОВА. Щоб увійти до цього поважного списку, Ольга Петрівна пододала довгий шлях у науці.

Початок наукового шляху

Першою сходинкою був 1974 рік, коли Ольга Петрівна закінчила з відзнакою Київський державний педагогічний інститут іноземних мов (нині Київський національний лінгвістичний університет), вступила до аспірантури по кафедрі граматики та історії англійської мови КДПІМ і розпочала наукові дослідження в галузі лінгвістики тексту та стилістики англійської мови. У 1978 році під керівництвом доцента Емілії Яківни Мороховської була завершена й захищена кандидатська дисертація "Структурно-семантичні особливості абзацних комплексів у сучасній англійській мові (до проблеми текстооформлювальних елементів)" зі спеціальності 10.02.04 – германські мови. Загальнофілологічний і стилістичний фундамент дисертаційного дослідження був закладений стилістичною школою професора О.М. Мороховського, роботами з інтерпретації художнього тексту професорів З.Я. Тураєвої та В.А. Кухаренко.

Другою сходинкою став 1989 рік. Ольга Петрівна вступила до докторантури Московського державного лінгвістичного університету по кафедрі загальної теорії, історії та критики перекладу (науковий консультант – відомий у СРСР перекладознавець, професор В.Н. Комісаров). У 1993 році Ольга Петрівна успішно

захистила докторську дисертацію "Лінгвістичні аспекти адресованості художнього тексту (одномовна та міжмовна комунікація)" зі спеціальності 10.02.19 – теорія мовознавства (РФ). Науковий ступінь нострифіковано в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка за спеціальністю 10.02.15 – загальне мовознавство (1994 р.). Успіху докторської дисертації сприяло спілкування з провідними фахівцями Інституту мовознавства РАН – академіком В.М. Ярцевою, член-кором Н.Д. Арутюновою та іншими. Докторська дисертація набула когнітивного спрямування завдяки ідеям професора О.С. Кубрякової.

Наукова концепція

Третьою сходинкою дослідницької кар'єри О.П. Воробйової була розбудова власної когнітивно-поетологічної концепції. Її суть полягає в тому, що з позицій когнітивної поетики художній текст постає як словесно-композиційна маніфестація концептуально вмотивованих глибинних смислів. Вони репрезентують мережу художніх концептів та охудожнених ментальних конструктів, переважно образного характеру, які сукупно відбивають фрагмент художньої картини світу в її індивідуально-авторській інтерпретації. Реконструкція такого фрагменту здійснюється за допомогою набору різноманітних методик концептуального аналізу, поєднаних за принципом бриколажу відповідно до особливостей конкретного художнього твору. У глибинній смисловій структурі художнього тексту кристалізується й переосмислюється сенсомоторний, інтелектуальний і емоційний досвід людини, пропущений крізь ціннісно-культурологічний фільтр, який вбирає свідомі (міфопоетичні) й підсвідомі (архетипні) складники генетичної пам'яті людства. Емоційний вплив на читача в межах художньої комунікації здійснюється за принципом емоційного резонансу, який вибудовується як взаємодія текстових статичних (різномірних іконічність тексту) і хвильової динаміки (кумулятивність як принцип хвилі). Вони мають інтерсеміотичний характер, поєднуючи елементи вербальних і невербальних кодів, і можуть бути реконструйовані шляхом когнітивно-емотивного та інтермедіального аналізів тексту.

Наукові ідеї О.П. Воробйової були викладені у численних публікаціях. Їх загальна кількість – біля 160, у тому числі монографія з проблематики теорії тексту, навчальні посібники й підручник зі стилістики англійської мови (у співавторстві), близько 70 наукових статей, включаючи публікації у провідних наукових виданнях України, США, Великої Британії, Польщі, Фінляндії, Росії, Білорусі. Поширенню наукових ідей школи когнітивної поетики сприяла активна участь Ольги Петрівни у численних престижних наукових конференціях в Україні та за кордоном, переважно з пленарними доповідями. Серед останніх: 31-ша щорічна конференція Міжнародної асоціації поетики й

лінгвістики (PALA) (2012 р., Університет м. Валети, Мальта), 21-ша щорічна Міжнародна конференція з творчості Вірджинії Вулф (2011 р., Університет Глазго, м. Глазго, Шотландія); 12-та Міжнародна квітнева конференція з англійської й американської літератури та мов у Ягелонському університеті (2011 р., м. Краків, Польща); 30-та щорічна конференція PALA та 5-та конференція Міжнародної асоціації художньої семантики (IALS) (2010 р., Генуезький університет, м. Генуя, Італія).

Науковець-учитель

Четвертою сходинкою на шляху професійного зростання стала діяльність

проф. О.П. Воробйової як науковця-учителя. Заснована у середині 1990-х років наукова школа когнітивної поетики з акцентом на когнітивних студіях художнього модернізму (зокрема, творів Вірджинії Вулф) і постмодернізму представлена 17 кандидатськими й 7 докторськими дисертаціями, виконаними під керівництвом Ольги Петрівни. Останнім часом школа поповнилася новими відгалуженнями, такими

як когнітивна емотіологія, теорія емоційного резонансу, художня концептологія, евристика художнього тексту, мультимодальна стилістика. Ці та інші напрями дослідження розробляються самою Ольгою Петрівною, її колишніми докторантами та їхніми учнями – проф. Л.І. Бєлєховою, Херсон (когнітивна теорія образності), проф. О.М. Кагановською, КНЛУ (теорія текстових концептів і когнітивна наратологія – романська філологія), проф. О.І. Морозовою, Харків (дискурсологія, включаючи когнітивні студії дискурсу), проф. В.Г. Ніконовою, Дніпропетровськ-КНЛУ (художня концептологія), проф. С.І. Потапенком, Ніжин (когнітивна риторика, когнітивні студії медійного дискурсу), д.філол.н. Н.В. Петлюченко, Одеса (лінгвістична харизматологія – німецька філологія, зіставні студії), д.філол.н. О.А. Бабелюк, Дрогобич (поетика постмодерністського текстотворення).

Науковець-організатор

П'ятою професійною сходинкою у науковій кар'єрі професора О.П. Воробйової можна вважати її діяльність як науковця-організатора. У 2000–2010 рр. вона очолювала спеціалізовану вчену раду із захисту кандидатських і докторських дисертацій з германського, романського, порівняльно-історичного й типологічного мовознавства у КНЛУ. Довгий час була членом спеціалізованої вченої ради в Одеському національному університеті ім. І.І. Мечникова. Ольга Петрівна – постійний член редколегії наукового журналу "Вісник КНЛУ. Серія Філологія" (певний час була його головним редактором) та інших наукових видань України; член редколегії наукового журналу "Лінгвістичні студії Ягелонського університету у Кракові" (Studia Linguistica Universitatis Iagellonicae Cracoviensis); член редколегії серії міжнародних монографічних публікацій Ягелонського

університету "Краківські студії мови, літератури та культури" (м. Краків, Польща). Вона є науковим редактором шести наукових монографій. З 2011 року проф. О. П. Воробйова керує Центром когнітивних і семіотичних досліджень КНЛУ. У межах діяльності Центру вона організувала серію міжнародних наукових конференцій, за результатами яких було видано збірки "Слово й текст у просторі культури": Матеріали Міжнародної наукової конференції, присвяченої 80-річчю з дня народження професора О.М. Мороховського, "Світ емоцій у дзеркалі когніції: мова, текст, дискурс": Тези Круглого столу, присвяченого ювілею проф. О.П. Воробйової, укладено та опубліковано монографічне видання "Мороховский А.Н. Избранные труды": монография [Сост., общ. ред. и вступ. статья О.П. Воробъевой].

Ольга Петрівна – ініціатор створення Всеукраїнської асоціації когнітивної лінгвістики і поетики (УАКЛІП). У травні 2012 р. вона була обрана Президентом асоціації.

Вітаючи Ольгу Петрівну з ювілеєм, С.А. Жаботинська від імені наукової громади побажала їй нових успіхів на науковому шляху і невичерпної творчої наснаги.

Пленарна лекція

Визначною подією зібрання стала лекція професора **Майкла Берка** з Академії Імені Рузвельта (Утрехтський університет, Нідерланди) на тему: „Мова в свідомості і розуміння художнього дискурсу”.

Обстоюючи тезу про провідну роль емоцій у розумінні художнього твору, проф. Берк пропонує свою власну – „океанічну” – модель художнього сприйняття, згідно з якою осмислення художнього твору пояснюється за допомогою метафори хвилі. У лекції наголошено, що процес читання передбачає відповідний настрій читача, що залежить від місця й попередньої підготовки, адже під час сприйняття тексту поточний настрій читача, пов'язаний із короткостроковою пам'яттю, і його/її довгострокова пам'ять інтегруються і подібно хвилям здіймаються з наростаючою напругою, а потім спадають. Теорія океанічного мислення, пропонована Майклом Берком, акцентує комплексну й інтерактивну природу розумових і емоційних процесів, задіяних у читанні художньої літератури, ґрунтуючись на ключових положеннях психології сприйняття, стилістики, теорії літератури, а також підтверджується емпіричними дослідженнями – опитуваннями читацької аудиторії. Автор вважає, що океанічне пізнання супроводжує не лише читання художньої літератури, а й значну кількість повсякденних ментальних подій, які включають мрії, пригадування, планування тощо.

У межах запропонованої моделі автор розрізняє сім етапів сприйняття художнього тексту, які були детально проаналізовані під час лекції: два підготовчі –

задовго до читання і безпосередньо перед ним; три стадії, пов'язані з безпосереднім сприйняттям тексту (початок, процес читання, закінчення); два завершальні етапи (безпосередній і відтермінований), де останній відіграє найважливішу роль.

Більш детально оригінальні ідеї Майкла Берка викладені в його монографії, колективних монографіях і статтях, які він подарував Центру когнітивних і семіотичних досліджень у Київському національному лінгвістичному університеті (дивіться розділ Бюлетеня „Нові надходження до ЦКСД”).

Дискусія

Наступна частина зібрання була присвячена обговоренню того, як світ емоцій відображено у дзеркалі когніції через мову, дискурс і текст.

Вступом до цього – емоційного – складника Круглого столу слугував виступ доцента **Н.П. Ізотової** (кафедра лексикології і стилістики імені професора О.М. Мороховського, КНЛУ), яка розмірковувала над тим, як можна стати професором і залишитися романтиком. Цей етюд був спробою підняти завісу, поглянути за неї й розкрити ще одну грань Ольги Петрівни як особистості – її романтичну сторону.

Професор-романтик

Саме такий – романтичний – погляд на свого вчителя Н.П. Ізотова пояснює тим, що сучасна наука все далі відходить від жорсткого протиставлення раціонального й емоційного, орієнтуючись на гармонійне поєднання обох сторін людини, адже видатні досягнення можливі лише там, де відбувається їх взаємодія. По мірі усвідомлення цієї єдності ми все менше дивуємося, але не перестаємо захоплюватися тими, хто її яскраво виявляє. Саме такі почуття викликає у нас Ольга Петрівна, яка є прикладом – а для багатьох і зразком – професора і романтика.

Спираючись на багаторічне знайомство з Ольгою Петрівною, коментарі близьких до неї людей, а також її особисті розповіді, доповідачка проаналізувала витoki такого романтизму у тріаді відношень ПРИРОДА – ОТОЧЕННЯ (СОЦІУМ) – ТВОРЧИСТЬ.

Першим джерелом романтизму слугувала ПРИРОДА, а саме цілюща сила містечка Василівка Запорізької області, де народилася Ольга Петрівна і яке здавна славалося своєю енергетикою. Його велична архітектура, а саме там розташовано найкрасивіший у Східній Європі палац і неподалеку заповідник „Кам'яна могила”, магічний дух природи, дотик до історії з часом утілилися, з одного боку, у захоплюючих темах наукових робіт, а з іншого, надихнули на подорожі й відкриття нових творчих горизонтів.

Іншим чинником, який вплинув на формування романтичної натури Ольги Петрівни, було ОТОЧЕННЯ, і передусім сім'я, де завжди панувала атмосфера різнобічних інтересів: тато був архітектором, грав на кількох музичних інструментах і добре малював; мама викладала фізику, астрономію, була вчителем від бога. А якщо поглянути глибше, то в сім'ї Ольги Петрівни були вчителі, військові, лікарі і священики. Такий потужний генетичний код, отриманий від предків, з часом виявив себе у пристрасті залучати до філологічного аналізу художнього тексту дані широкого кола наук.

Значну роль у формуванні романтичної натури Ольги Петрівни відіграли її вчителі. Мабуть, не всі знають, що Ольга Петрівна пробувала свої сили у журналістиці і в літературній діяльності, але залишилася вірною філології і з головою занурилася в просвітницький дух тодішнього Київського педагогічного інституту іноземних мов, а потім і Ханойського інституту іноземних мов, де вона працювала в 1981-1983 роках.

Окреме місце в житті Ольги Петрівни займають друзі: з часів аспірантури

(Л.І. Белехова, Л.І. Булатецька, В.І. Скібіна, Л.В. Блажко), докторантури (С.А. Жаботинська, В.І. Карасик, З.А. Харитончик, М.М. Полюжин), колеги з усієї України, а також зі „світового села” – Ельжбета Кшановська-Ключевська, Маргарет і Дональд Фрімени, Маргарете Рубік, Майкл Берк, Яна Попова та багато інших.

Після Москви Ольга Петрівна повернулася до Києва. Робота на кафедрі давала можливість постійно перебувати в колі друзів і розкривати свій потенціал. Кафедра постійно розвивалася, еволюціонувала, „молодшала” і її нинішній склад можна назвати третім поколінням.

Сьогодні, коли наукова діяльність Ольги Петрівни вийшла на міждисциплінарний рівень, перед її романтичною натурою відкриваються

нові перспективи. Це знайомство з новими людьми, культурами, природою, архітектурою, які дають новий стимул для ТВОРЧОСТІ.

Світ емоцій у мові

Перший тематичний блок конференції – „Світ емоцій у мові” – відкрив професор **А.Е. Левицький** (Київський національний університет імені Тараса Шевченка), який проаналізував відображення емоцій у номінативній системі сучасної англійської мови, диференціювавши засоби позначення емоцій й одиниці, що містять емоційний заряд. До першої групи зараховані так звані вербалізатори емоційних концептів (страх, радість, туга, гнів тощо), а до другої групи включено одиниці, що викликають різні емоції, підвищуючи емоційний заряд, сприяючи фокалізації інформації.

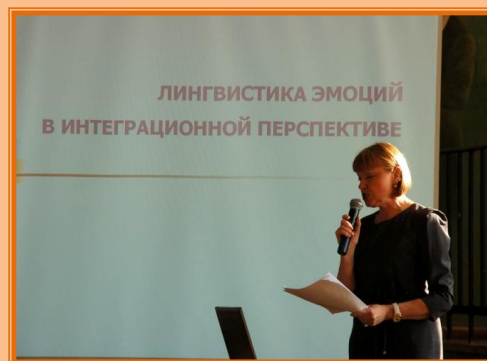
Роль емотивності в лексичній семантиці розкрила професор **С.А. Жаботинська** (Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького) на прикладі концептуальної мережі англомовної лексики *joy* 'радість', заснованої на 720 контекстах уживання цієї одиниці, отриманих з електронного корпусу даних (BNC). Доведено, що модель мережі уможливорює об'єднання й аналіз значень слова в термінах структурної концептуальної метафори, яка також відбиває ідіоетнічне бачення світу носіями мови.

Процедури моделювання емоційних концептів, яке сприяє визначенню специфіки емоційного мапування світу носіїв англійської мови, були запропоновані професором **О.Л. Бессоновою** (Донецький національний університет). У доповіді схарактеризовано структуру емоційних концептів у частиномовному аспекті, визначено базові точки вузла концептів психо-емоційної сфери людини, який

об'єктивується 1506 одиницями, виокремлено три групи емоційних концептів: задоволення / незадоволення, схвалення / несхвалення, любов / ненависть.

Інтеграційну перспективу лінгвістичного вивчення емоцій окреслила професор **А.П. Мартинюк** (Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна), адже попри продуктивність дослідження номінації, дескрипції, експлікації й експресії емоцій, значно більший виклик для лінгвістики становить пошук „відбитків емоцій” безпосередньо в процесі концептуалізації, тобто виокремлення інтерпретатором значення мовної форми у ситуації дискурсивної взаємодії, де не схоплена мовним знаком емоція присутня імпліцитно.

Під час обговорення виступили: професор **І.П. Біскуб** (Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк), яка зупинилася на моделюванні емоцій у програмах автоматичного розпізнавання мовлення; професор **А.А. Калита** (Національний технічний університет України „КПІ”), яка розкрила суть енергетичного підходу до вивчення мови, що полягає в когнітивно-синергетичному описі результатів експериментально-фонетичних досліджень; доцент **Г.Л. Кривенко** (Київський національний лінгвістичний університет), яка встановила, що проектування концептуальної царини температури на сферу емоцій вербалізується в українській мові вибірково й асиметрично через обмеження у сполучуваності слів на позначення температурних та емоційних станів. Лінгвістів підтримала професор **І.А. Бондарчук**, зав. кафедри філософії КНЛУ, активна учасниця асоціації.

Світ емоцій у дискурсі

Другий тематичний блок зібрання – „Світ емоцій у дискурсі” – розпочався виступом професора **О.І. Морозової** (Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна) про зміну психологічної дистанції як спосіб вторинного конструювання

емотивних смислів. Розуміючи дистанціювання як зміну психологічної відстані між співрозмовниками, авторка доводить, що емотивний потенціал режимів віддалення й наближення є асиметричним: зі скороченням відстані зростає інтенсивність емоцій, а з його збільшенням змінюється якість емоції. На важливості вивчення емотивної невербалістики з опорою на англомовні словники й тексти наголосила професор **І.М. Колегаєва** (Одеський національний університет ім. І.І. Мечникова). Результати експериментально-фонетичного дослідження емоційного англійського мовлення з метою пошуку просодичних закономірностей неадекватного породження, сприйняття й інтерпретації емоційних висловлень представниками української культури було викладено у виступі професора **О.Р. Валігури** (Київський національний лінгвістичний університет). Його результати підтвердили доцільність вивчення емоцій крізь призму фонетичної системи сучасної англійської мови у руслі когнітивно-дискурсивної парадигми знання.

Світ емоцій у тексті

У завершальному блоці зібрання – „Світ емоцій у тексті” – виступила професор **О.П. Воробйова** (Київський національний лінгвістичний університет) з доповіддю „Спокушання музикою: емоційна аура музичних мотивів у художній прозі (когнітивний етюд)”. Ольга Петрівна виявила, що музичність літератури втілюється в п’яти основних художніх маніфестаціях, які

нерідко поєднуються в літературному творі: 1) експлікована словесна, фоносемантична та/або синтаксична імітація звукового ряду, музичних жанрів або напрямів; 2) імітація музичних форм; 3) домінантний чи контрапунктний мотив, що слугує сюжетним стрижнем; 4) прихована присутність музичного ритму і мелодики, які не є даними у безпосередньому сприйнятті, діють підсвідомо і можуть бути реконструйовані за допомогою певних технік концептуального, емотивно-іконічного чи інтерсеміотичного аналізу художнього дискурсу; а також 5) низки образів, породжених музикою у свідомості оповідача/персонажа.

Більш докладно з матеріалами Круглого столу можна ознайомитися на сайті кафедри лексикології і стилістики імені професора О.М. Мороховського Київського національного лінгвістичного університету – <http://knlustyl.knlu.kiev.ua>

УГОСТІЯХ

В АСОЦІАЦІЇ КОГНІТИВНОЇ ЛІНГВІСТИКИ І ПОЕТИКИ

Майкл Берк (Michael Burke), професор риторики з Університетського коледжу Академії імені Рузвельта, Утрехтський університет (Нідерланди), є Президентом Міжнародної асоціації поетики й лінгвістики (PALA, <http://www.pala.ac.uk>), засновником Літньої школи зі стилістики, риторики та наратології у м. Міддельбург (Нідерланди) [<http://www.pala.ac.uk/documents/PalaSummerSchool2012.pdf>], почесним професором університету Глазго (Шотландія), редактором серії монографічних видань з риторики й стилістики видавництва *Routledge*. Його основні публікації включають колективні монографії *Contextualised Stylistics* (co-edited with P. Stockwell and T. Bex, 2000), *Pedagogical Stylistics* (M. Burke et al, Continuum, 2012), а також щойно видану монографію *Literary Reading, Cognition and Emotion: An Exploration of the Oceanic Mind* (2011). У 2013 році вийдуть друком його книжки *Persuasion Through Language* (Palgrave), *A Handbook of Stylistics* (Routledge) та *Rhetoric: The Basics* (Routledge).

РИТОРИКА Й ПЕРЕКОНУВАННЯ

ключові тези лекцій М. Берка

25-26 вересня 2012

Київський національний лінгвістичний університет

Чотири лекції Майкла Берка були присвячені принципам античної риторики; сучасним психологічним і лінгвістичним теоріям впливу; риториці й переконуванню в політичному й рекламному дискурсах.

Антична риторична теорія

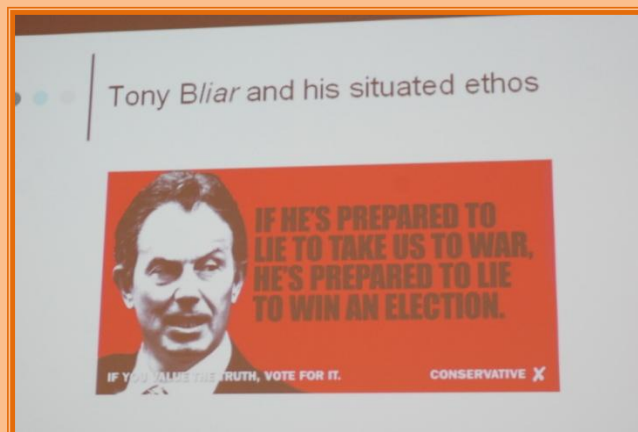
Інтерактивна методика проведення лекцій, застосована М. Берком, виявила, що ми дуже мало знаємо про класичну риторику, а тому професор почав своє спілкування з пояснення її основ. Виявляється, що вже в античності існували різні погляди на розуміння риторики: Платон розглядав її як мистецтво підкорення словом душі аудиторії, а Аристотель убачав в риториці здібність до знаходження аргументів.

Попри ці відмінності, головний здобуток античної теорії – розробка п'яти етапів побудови мовлення, докладно проаналізованих у лекції у сучасній перспективі: інвенція, диспозиція, елокуція, актіо й меморія.

Інвенція як початкова стадія античного риторичного канону, пов'язана зі знаходженням ідей і аргументів, спиралася на риторичні й нериторичні докази. Риторичні аргументи включали логос, або звернення до раціональної сторони особи; пафос, або вплив на емоції; етос, тобто створення певного враження про мовця. Головними засобами реалізації логосу були ентимеми, тобто неповно наведені аргументи, відсутні частини яких сприймаються як очевидні; риторичні приклади; знаки. Пафос пов'язувався з визначенням емоційного стану аудиторії та її ставлення до ратора, яке може бути прихильним, ворожим або байдужим. Етос відбивав характер мовця, який може бути ситуативно зумовленим, тобто пов'язаним з нашими знаннями про ратора, і винайденим, спрямованим на привернення уваги аудиторії. Лектор наголошує на думці Аристотеля про те, що позитивний етос спирається на розум і моральні якості мовця.

Важливість зазначених положень античної риторики для сьогодення доповідач ілюструє прикладами з виступів сучасних політиків, які мають проблеми з ситуативним етосом. Так, негативний етос Тоні Блера, колишнього британського прем'єра, зумовлений нещирістю його аргументів щодо необхідності війни в Іраку, використовувався його противниками під час передвиборної агітації. Вони стверджували: „Якщо він брехав, щоб повести нас на війну, він збреше, щоб виграти вибори”.

На думку М. Берка, антична теорія диспозиції з етапами вступу, окреслення стану справ, аргументування, доказів на користь автора, заперечення аргументів суперника й висновків заклала основи сучасного вчення про композицію, про що зокрема свідчить відома соціолінгвістична наративна модель У. Лабова. Лектор вважає корисною для сьогодення диференціацію вступу з урахуванням поділу аудиторії на симпатизуючу, ворожу, незацікавлену, важку.

Стилістичне оформлення мовлення М. Берк пов'язував з третім етапом риторичного текстотворення – елокуцією. Професор зупинився на маловідомих у нас відмінностях між схемами як відхиленнями на рівні синтаксису і тропами як семантичними відхиленнями; наголосив на важливості метафори й антитези для впливу на аудиторію, а особливу увагу звернув на риторичну роль антиметаболи, тобто повторення слів у зворотній послідовності у двох сусідніх реченнях, покладеної в основу відомої сентенції Дж. Кеннеді: *Ask not what your country can do for you, ask what you can do for your country* „Не запитуйте, що для вас може зробити ваша країна, краще запитайте, що ви можете зробити для своєї країни”.

Звернувшись до етапу запам'ятовування, М. Берк вказав на його сучасний занепад унаслідок застосування різного роду електронних суфлерів, але наголосив на

значній важливості власне проголошення виступу й актуальності відомого лозунгу Демосфена „Виголошення, виголошення, виголошення” (Delivery, delivery, delivery).

Видається, зовсім новим для аудиторії було античне поняття кайросу (kairos), яке не належить до жодного з риторичних етапів текстотворення і позначає слушний момент для мовлення, який об'єднує простір і час.

Завершуючи лекцію про античну риторику, професор Берк дав слухачам кілька простих порад про те, як досягнути майстерності на етапі виголошення виступу: імітувати мовлення інших, аналізувати їхні промови, а також тренуватися, тренуватися і ще раз тренуватися.

Сучасні теорії впливу

У лекції, присвяченій теоріям впливу, професор М. Берк розглянув чотири з них. Перша – „Віра, ставлення, цінності (Belief, Attitude, Value)” – пов'язує вплив на

аудиторію з когніцією, тобто з тим, чому люди довіряють; з почуттями і цінностями, які складають головні ідеали людини і визначають прийняття рішень, а також впливають на її поведінку. Згідно з цією теорією, автор виступу може ставити завдання формувати, підтримувати або змінювати реакції респондента. Формування реакції полягає в акцентуванні того, чому людина довіряє; підтримання реакції виявляється у

підтвердженні вже сформованих ставлень; зміна спрямована на модифікацію існуючих вірувань.

Модель розробки імовірного плану впливу (Elaboration Likelihood Model) враховує два різновиди мислення аудиторії: базове й периферійне. Перше – глибоке, вичерпне, аналітичне, друге – неглибоке, некритичне, поверхневе. На думку професора М. Берка, більшість людей характеризується периферійним мисленням, а тому він закликає розвивати засади й навички базового мислення, важливого для успіху в сучасному динамічному світі.

Вплив на аудиторію через спільну дію (coactive approach) досягається об'єднанням з адресатом, що передбачає усунення відмінностей, зменшення психологічної відстані, забезпечення планованого результату, урахування ситуативних параметрів, наголошення на схожостях між мовцем і адресатом, розв'язання суперечностей. У межах цього підходу розвивається ідея „дружнього” впливу, що передбачає визнання потенційної ворожості аудиторії, складності обговорюваної проблеми тощо.

Теорія семи технік риторичного впливу, зокрема у рекламному дискурсі, включає виконання низки процедур, призначених для дії на людей з переважанням периферійного мислення. Техніка контрасту полягає у послідовності вибудовування аргументів за аналогією до фізичного досвіду: предмет середньої важкості виявляється

легким, якщо ви піднімаєте його після важкого предмета, а тому під час покупки нам спочатку рекомендують приміряти дорогу річ, а потім пропонують ту, яку реально хочуть продати, хоча вона не набагато дешевша. Інший приклад контрасту виявляється в тому, що природа, яку ми безпосередньо сприймаємо, не така приваблива, як її телевізійне чи рекламне зображення. Техніка взаємності пов'язується з роздачею безплатних зразків, можливістю повернути куплені речі протягом певного часу. Техніка постійності виявляється в співвіднесенні рекламованих товарів із нашими цінностями, віруваннями, ставленнями. Соціальні докази – це роблять всі, то давайте і ми приєднаємося, або ніхто цього не робить, то і ми не будемо цим займатися. Авторитет – будемо наслідувати шанованих людей: лікарів, вчителів тощо. Уподобання – ви купите річ у людини, яка вам симпатична, тому продукти рекламуються зірками, а політики з привабливою зовнішністю отримують на виборах більше голосів. Унікальність – речі, які зустрічаються дуже рідко, більш привабливі.

Вплив у політичному дискурсі

Найбільш поширеними засобами впливу у політичному дискурсі автор вважає метафоричне фреймування, апеляцію до емоції страху й застосування графіки.

Важливість метафор у процесі впливу зумовлена тим, що вони обмежують, тобто фреймують, наше мислення. Використання метафор передбачає виконання трьох процедур:

- 1) вибір того, що автор хоче акцентувати;
- 2) структурування відповідної сфери для скеровування думки у певному напрямку;
- 3) вибір семантичного поля, яке окреслює головну думку й виокремлює ключову метафору.

Згідно з цими процедурами, українська освіта (об'єкт акцентування), до прикладу, може бути зіставлена з фабрикою, садом, лабіринтом і т.д. (структурування відповідної сфери), із яких обирається лише одна характеристика (окреслення головної думки). Важливим під час вивчення політичного дискурсу постає аналіз зображувальних метафор, задіяних у виборчих кампаніях. Сучасні тенденції виявляються у застосуванні символіки, нехарактерної для тих чи інших учасників цих кампаній. Так, факел як символ боротьби і руху вперед нині використовується консервативною партією Великобританії, що певним чином суперечить її ідеології, адже рух уперед не є характерною рисою торі. Подібна зміна іміджу консерваторів виявляється й у застосуванні нехарактерного для них лозунгу „Настав час змін”.

Передвиборча апеляція до страху виявляється у м'якій і сильній формах. Говорячи про політичну ситуацію у Великій Британії, перша виявляється у закликах до дисципліни (*What's wrong with a little discipline in schools?*), до обмеження імміграції (*It's not racist to impose limits on immigration*), та в критиці амністії, здійсненої попереднім

урядом (*How would you feel if a bloke on early release attached your daughter?*). Сильні форми апеляції до емоції страху експлікують загрози, викликані політикою попереднього британського уряду: *Imagine 5 more years of it. Blair's asylum chaos / Hospital killer bugs.*

Графіка як засіб впливу була продемонстрована лектором на прикладі різних видів іконічності, коли збільшення шрифту відбиває поступове нагромадження негативних тенденцій, що спостерігаємо в оформленні реклами про зростання черг у британських медичних закладах:

Under Labour hospital waiting lists are getting

LONGER

LONGER

LONGER

Вплив у рекламному дискурсі

Найпростішою моделлю рекламного впливу, яка поєднує слово й зображення, є

взаємодія інтенсифікування й замовчування. Перше досягається повторенням й асоціаціями з бажаним, а друге виявляється у випусненні певної інформації, акцентуванні другорядного, заплутуванні для навмисного ускладнення стану речей, що спонукає людину відмовитися від будь-яких спроб встановити істину.

М. Берк докладно розповів про п'ять етапів розвитку рекламної справи в Сполучених Штатах. Для першого – обожнювального (1890-1925) – етапу характерний нав'язливий вплив, орієнтований на продукт, він відзначається описовістю й не враховує психологію споживача: *Buy this powder! It washes well.* Друга – іконографічна (1925-1945) – стадія

відзначається врахуванням бажань аудиторії, наголошенням на символічних властивостях рекламованих товарів з певною увагою до іміджу виробника. Період нарцисизму (1945-1965) пов'язаний із впливом на підсвідоме й урахуванням ролі адресата. Четверта фаза – тотемізму (1965-1985) – апелює до способу життя, ураховує особистісні й демографічні особливості аудиторії, схильється до експериментування. Етап пантеїзму, що почався у 1985 році і триває донині, знаходиться під впливом сучасних технологій, передбачає залучення знаменитостей і брендів. Ця стадія пов'язана з формуванням моделей рекламування, які включають твердження про унікальність товару (*we're unique*), його переваги над іншими (*we're better*), апеляцію до

результатів наукових досліджень (*studies show*), визнання іншими (*product endorsement*), застосування засобів естетичного впливу (*poetic claim*) тощо. Поточний етап розвитку рекламування відзначається увагою до зображувальної метафори; акцентуванням екзотики, адже людину більше цікавить те, що є важкодоступним; урахуванням гендерних і вікових механізмів впливу, що є продовженням античних традицій. Адже ще Аристотель стверджував, що для молодих людей характерна любов до друзів, а для осіб літнього віку – жадоба збагачення.

Характерною рисою формування рекламного іміджу компаній є пошук такого етосу, який відволікає від проблем, що вони створюють для навколишнього середовища. Так, символом нафтового гіганта Бритиш Петролеум став соняшник, який має мало спільного з його діяльністю.

Бажаючим глибше ознайомитися зі здобутками сучасної риторики професор М. Берк порадив відвідати сайт Європейської асоціації риторики за адресою <http://eusorhet.eu/>

Нові надходження до бібліотеки ЦКСД

1. Burke, Michael. *Literary Reading, Cognition and Emotion. An Exploration of the Oceanic Mind*. – New York: Routledge, 2011. – 283 p.
2. Burke, Michael. *Distant voices: The vitality of Yeats' dialogic verse // Contextualized Stylistics; In Honour of Peter Verdonk / eds. Tony Bex, Michael Burke and Peter Stockwell*. – Amsterdam–Atlanta, G.A., 2000. – P. 85–102.
3. Burke, Michael. *Advertising Aristotle: A preliminary investigation into the contemporary relevance of Aristotle's Art of Rhetoric // Foundations of Science*. – 2008. – No. 13. – P. 295–305.
4. Burke, Michael. *Cognitive stylistics in the classroom // Style*. – 2004. – Vol. 38, No. 4. – P. 491–510.
5. Burke, Michael. *Iconicity and literary emotion // European Journal of English Studies*. – 2001. – Vol. 5, No. 1. – P. 31–46.
6. *Fourth UK Cognitive Linguistics Conference : Book of abstracts. 10-12 July 2012*. – L.: King's College, 2012.
7. *Pedagogical Stylistics. Current Trends in Language, Literature and ELT / eds. Michael Burke, Szilvia Csábi, Lara Week and Judit Zerkowitz*. – L.; N.Y.: Continuum, 2012. – 219 p.
8. *Studia Germanica et Romanica: Іноземні мови. Зарубіжна література. Методика викладання: [науковий журнал / голов. ред. В.Д. Каліущенко]*. – Донецьк: ДонНУ, 2010. – Т. 7, № 1 (19). – 178 с.; № 2 (20). – 205 с.; № 3 (21). – 200 с.
9. *Studia Germanica et Romanica: Іноземні мови. Зарубіжна література. Методика викладання: [науковий журнал / голов. ред. В.Д. Каліущенко]*. – Донецьк: ДонНУ, 2012. – Т. 9, № 1 (25). – 174 с.

10. Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія *Філологія*. – Видавничий центр КНЛУ, 2011. – Том 14, № 1. – 163 с.
11. Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія *Філологія*. – Видавничий центр КНЛУ, 2011. – Том 14, № 2. – 174 с.
12. Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія *Філологія*. – Видавничий центр КНЛУ, 2012. – Том 15, № 1. – 190 с.
13. Германістика в Україні: Науковий журнал. Випуск № 1. – Видавничий центр КНЛУ, 2007. – 161 с.
14. Германістика в Україні: Науковий журнал. Випуск № 3. – Видавничий центр КНЛУ, 2008. – 195 с.
15. Гудкова Н.Н. Становление концепта «эксклюзивность» в русском печатном рекламном тексте XIX-XXI ст. Монография. – К.: АграМедиаГрупп, 2012. – 309 с.
16. Мартинюк А.П. Словник основних термінів когнітивно-дискурсивної лінгвістики. – Харків: Видавництво ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2012. – 194 с.
17. Мова й дискурс: вимір і вимірювання: міжвузівський збірник наукових праць до 75-річчя з дня народження доктора філологічних наук, професора, академіка Академії наук вищої школи України Світлани Олексіївни Швачко. – Суми: Вид-во СумДУ, 2010. – 235 с.
18. Пятая международная конференция по когнитивной науке. 18–24 июня 2012, г. Калининград, Россия. Тезисы докладов. Том 1 – 432 с., Том 2 – 432 с.

Формування бібліотеки продовжується, і ми будемо вдячні за нову літературу з проблем когнітивної лінгвістики, когнітивної поетики та семіотики.

Участь у зарубіжних конференціях

П'ЯТА МІЖНАРОДНА КОНФЕРЕНЦІЯ З КОГНІТИВНОЇ НАУКИ

Члени УАКЛіП взяли участь у П'ятій міжнародній конференції з когнітивної науки, яка відбулася 18–24 червня 2012 року у м. Калінінград (Росія). Це зібрання було цікавим продовженням серії попередніх конференцій, які проводилися у Казані (2004), Санкт-Петербурзі (2006), Москві (2008), Томську (2010). Основною метою організаторів було влаштування форуму для представників наук, які досліджують пізнання та його еволюцію, інтелект, мислення, сприйняття, свідомість, представлення і набуття знань, мову як засіб пізнання і комунікації, мозкові механізми пізнання і складних форм поведінки. У конференції взяли участь психологи, лінгвісти, нейрофізіологи, спеціалісти з педагогіки, штучного інтелекту, нейроінформатики, когнітивної ергономіки та комп'ютерних наук, філософи, антропологи й інші спеціалісти, які працюють у сфері когнітивної науки, – більше 500 науковців з 30-ти країн світу.

Відкривала конференцію, яка проходила в Балтійському федеральному університеті ім. І. Канта, лекція президента Міжрегіональної асоціації когнітивних досліджень проф. Ю.І. Александрова (Інститут психології РАН, Москва): „Структура і динаміка індивідуального досвіду: мультидисциплінарний опис”. На пленарних засіданнях виступили Девід Чалмерс (Австралійський національний університет) – «Сингулярність: філософський аналіз»; Деніел Деннетт (Університет Тафта, США) – «Властивості досвіду свідомості: дивна інверсія»; Кіммо Каскі (Університет Аальто, Фінляндія) – «Соціальна складність: чи можна її аналізувати і моделювати?»; Сааді Лалу (Інститут соціальної психології, Лондон) – «Контекст і репрезентації: теорія інсталяції»; Том Гівон (Орегонський університет, США) – «Синтаксична складність: погляд з позиції розвитку»; Терренс Дікон (Каліфорнійський університет у Берклі, США) – «Коеволюція, деволюція і мова». Під час форуму відбувалися спеціалізовані симпозіуми та семінари з актуальних питань когнітивної науки, таких як активний зір і комунікація, робота мозку в умовах патології, комп’ютерне моделювання, вищі когнітивні функції тварин, процеси породження мовлення, нейрокогнітивні механізми мовної поведінки, прийняття рішень, симпозіум з педагогіки «Когнітивний розвиток дошкільнят і проблеми підготовки дітей до школи».

Українська асоціація когнітивної лінгвістики і поетики була представлена на конференції п’ятьма учасниками: професор Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького С.А. Жаботинська («Когнітивне картування в знаках мови»); професор Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя С.І. Потапенко («Вербальна категоризація дійсності в ракурсі теорії побудови перспектив»); доцент

Львівського національного університету імені Івана Франка С.В. Мартінек («Концептуальні структури у свідомості носіїв мови крізь призму асоціативного експерименту»); доцент Полтавського педагогічного університету імені В.Г. Короленка В.Л. Кравченко («Європа і Японія як лінгвокультурні концепти в дискурсі українських студентів»); аспірантка Львівського національного університету імені Івана Франка О.В. Орленко («Метафоричне переосмислення локативного прийменника «в»).

Із матеріалами конференції члени УАКЛіП можуть ознайомитися в бібліотеці Центру когнітивних і семіотичних досліджень у Київському національному лінгвістичному університеті.

ЧЕТВЕРТА КОНФЕРЕНЦІЯ БРИТАНСЬКОЇ АСОЦІАЦІЇ КОГНІТИВНОЇ ЛІНГВІСТИКИ

10-12 липня 2012 року в Лондоні (Королівський коледж) відбулася Четверта конференція Британської асоціації когнітивної лінгвістики. Загалом у роботі зібрання взяли участь близько 400 вчених із різних країн, у тому числі троє представників УАКЛіП.

На пленарних засіданнях виступили: Дж. Лакофф (Каліфорнійський університет у Берклі, США) – „Метафора, мозок і втілене пізнання”; Л. Барселоу (Університет Еморі, США) – „Ситуативне знання у модальній системі мозку”; М. Пікерінг (Единбурзький університет, Шотландія) – „Інтегрована теорія продукування й сприйняття мовлення”; Ст. Левінсон (Інститут психології імені Макса Планка, м. Неймеген, Нідерланди) – „Повертаючись до комунікативного дослідження мови”; Е. Льовен (Інститут еволюційної антропології імені Макса Планка, м. Лейпциг, Німеччина) – „Роль соціальної когніції і мовного вжитку в комунікативному розвитку дитини”;

Ж. Фоконьє (Каліфорнійський університет у Сан-Дієго, США) – „Темна сторона семантики”. Увагу учасників зібрання також привернув виступ президента Британської асоціації когнітивної лінгвістики Вівіана Еванса (Vyvyan Evans). Відомий своєю монографією „Структура часу”, цього разу дослідник звернувся до теми, яка може зацікавити вітчизняних лінгвоконцептологів: „З чого складається концепт? Лексичні концепти vs когнітивні моделі” (з повним текстом доповіді можна ознайомитися в бібліотеці ЦКСД).

Українська асоціація когнітивної лінгвістики і поетики була представлена трьома учасниками: професор Л.І. Белєхова і доцент С.В. Волкова (Херсонський державний університет) – „Концептуальний оксиморон: зіткнення фреймів”; професор С.І. Потапенко (Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя) – „Ефекти означеності й неозначеності в англійській мові: категоризаційна перспектива”.

На згадку про конференцію наші учасники привезли збірку тез з автографом Дж. Лакоффа і найкращими побажаннями українським лінгвістам. Із цими матеріалами члени УАКЛіП можуть ознайомитися в Центрі когнітивних і семіотичних досліджень у Київському національному лінгвістичному університеті.

Оголошення про конференції

Fourth Conference of the Scandinavian Association for Language and Cognition

The Fourth Conference of the Scandinavian Association for Language and Cognition (SALC IV) will take place on the Joensuu campus of the University of Eastern Finland (UEF), June 12–14, 2013.

The conference will be organized by the Scandinavian Association for Language and Cognition (SALC), the Finnish Cognitive Linguistics Association (FiCLA) and the UEF language departments.

Keynote speakers:

Elisabeth Engberg-Pedersen

University of Copenhagen

Raymond Gibbs

University of California, Santa Cruz

Irene Mittelberg

RWTH Aachen University

Anatol Stefanowitsch

Universität Hamburg

Emile van der Zee

Lincoln University

The conference is aimed at covering all areas of linguistics with a cognitive flavour, including, for instance:

Cognitive impairment and language use

Language acquisition and cognition

Language and cognitive development and evolution

Language and consciousness

Language and gesture

Language change and cognition

Language structure and cognition

Language use and cognition

Linguistic relativity

Linguistic typology and cognition

Multicultural communication and cognition

Psycholinguistic approaches to language and cognition

Translation and cognition

We now invite submissions of abstracts for paper, workshop and poster presentations.

Section papers will be allocated 20 minutes plus 10 minutes for discussion. Organizers of workshops should submit a one-page general abstract of their workshop as well as enclose one (one-page) abstract for each workshop presentation.

The language of the conference is English.

The abstracts should be sent by email attachment to salc4 at ufe.fi (format of message title: SALC2013Abstract: author last name(s): format of attachment name: salc2013abstract_author last name(s)). The document should contain author information (including author name(s), affiliation and contact email address), presentation title, abstract and your preference for oral or poster presentation (if applicable).

The deadline for abstract submission is January 1, 2013.

Notification of acceptance will be communicated by February 1, 2013.

**Адреса редакції
*Бюлетеня***

cognitivelinguistics@mail.ru